

De toekomst van de universiteit

Reflecties over academische vrijheid, onderwijs en
innovatief onderzoek

Met bijdragen van Ashish Arora, Eric Heinze, Manon Kluijtmans, Vasiliki Kosta,
Silvia Lenaerts en Sari Lindblom

Redactie: Karen Maex, Helder De Schutter, Jan Eggermont, Koen Lemmens,
Bart Pattyn en Reinhilde Veugelers

LEUVEN INSTITUTE FOR ADVANCED STUDY

Het Leuven Institute for Advanced Study (LIAS) brengt wetenschappelijke inzichten over grote maatschappelijke uitdagingen samen op basis van interdisciplinair overleg tussen internationale toponderzoekers. Deze uitwisseling moet het traditionele disciplinaire denken doorbreken en overstijgen en leiden tot verruimende inzichten, waarmee LIAS op een heldere en inspirerende manier met de samenleving in dialoog gaat.

Projecten waarrond reeds internationale onderzoekers naar Leuven werden uitgenodigd zijn:

1. Maatschappelijke aspecten van dementie (2018)
2. Democratie en het middenveld (2019)
3. Maatschappelijke aspecten van klimaatverandering (2022)
4. Berichtgeving en artificiële intelligentie (2022)
5. Naar een levensbestendig woonlandschap in Vlaanderen (2023)
6. Uitgangspunten voor een evenwichtige pensioenhervorming (2023)
7. Water. Schaarste en overlast (2024)
8. Migratie (2024)
9. Een duurzaam Europees voedselsysteem (2025)

COLOFON

D/2026/14.403/2 – ISBN 9789083556024

Karen Maex, Helder De Schutter, Jan Eggermont, Koen Lemmens, Bart Pattyn en Reinhilde Veugelers (red.), 'De toekomst van de Universiteit. Reflecties over academische vrijheid, onderwijs en innovatief onderzoek'. Leuven: Leuven Institute for Advanced Study, 2026; Doi: 10.5281/zenodo.18834678

INLEIDING

De viering van 600 jaar KU Leuven is voor het Leuven Institute for Advanced Study (LIAS) een gelegenheid om de internationale en interdisciplinaire reflectie die het organiseert te richten op de toekomst van de universiteit. Welke rol heeft de universiteit vandaag te spelen in een snel veranderende maatschappij en hoe ziet die taak er in de nabije toekomst uit? Hoe bereidt de universiteit zich het beste voor op die taak en welke keuzes veronderstelt dat vandaag? LIAS nodigde daartoe in december 2025 verschillende internationale fellows uit om in een reeks ‘expert seminars’ en publiekslezingen na te denken over deze vragen. De centrale thema’s waren ‘academische vrijheid en activisme’, ‘de toekomst van academische vorming’ en ‘de rol van universitair onderzoek in technologische en sociale innovatie’. Drie onderwerpen waar telkens twee internationaal gerenommeerde onderzoekers voor naar Leuven kwamen.

Het eerste thema, *Academische vrijheid en activisme*, beroert de gemoederen. Niet alleen omdat de vrije gedachtewisseling binnen de academie zelf soms onder druk staat en niet alle debatten de censuur van de eigen academische gemeenschap passeren, maar ook omdat wereldwijd steeds vaker een politiek gemotiveerde censuur van buitenaf opgelegd wordt aan academici. De vrije en onbelemmerde zoektocht naar de waarheid blijft echter cruciaal voor een universiteit, zowel voor academisch onderwijs die naam waardig als voor werkelijk innovatief onderzoek. Eric Heinze (Queen Mary University of London) en Vasiliki Kosta (Leiden University) gingen hierover in gesprek met Leuvense experts. Daarbij werd door Heinze verdedigd dat universiteiten misschien ethische redenen kunnen hebben om de vrije meningsuiting op de eigen campus in te perken, maar dat dit het eigenlijke intellectuele debat geen goed doet. Beter is het volgens hem om de bestaande juridische inperking van de vrije meningsuiting onverkort te laten gelden. Vasiliki Kosta besprak de sluimerende inperking van de vrijheid van onderzoek die voortkomt uit de organisatie van onderzoek aan universiteiten. Door de schaarse onderzoeksmiddelen en de focus die er op output en economische mogelijkheden ligt, riskeren we een deel van de onderzoeksvragen op voorhand al te laten liggen. Beter zou het zijn dat universiteiten zich van deze beperkingen meer bewust zijn en dat ze een deel van de onderzoeksmiddelen bestemmen als echt vrije onderzoeksfinanciering.

Voor het tweede onderwerp kwamen rector Sari Lindblom (Helsinki University) en Manon Kluijtmans (voormalig vice-rector onderwijs, Universiteit Utrecht) naar Leuven. Zij gingen in op de vraag wat uni-

versitair onderwijs bijzonder maakt en doet verschillen van professionele vorming. Van universiteitsstudenten wordt doorgaans verwacht dat ze in hun denken blijk geven van kritische reflectie en abstractievermogen. Dit houdt in dat ze inzichten niet op gezag aannemen, maar leren om zelfstandig de relevantie van die inzichten te beoordelen. Studenten dienen de aannames waarop allerlei stellingen, gewoonten en conventies zijn gebaseerd kritisch te bevragen en te kunnen toetsen aan algemene referentiekaders. Dit leren studenten in de eerste plaats wanneer ze zelfstandig onderzoek doen, historische bronnen raadplegen, teksten interpreteren of experimenten opzetten. Het veronderstelt echter ook een brede opleiding, zodat een student weet wat er in het vakgebied en in andere domeinen op het spel staat. Een kritisch-reflectieve universitaire opleiding creëert dus een ingesteldheid die de vaardigheden van een professionele opdracht overstijgt en draagt bij tot de maatschappelijke 'veranderkracht' van moderne samenlevingen.

Manon Kluijtmans presenteerde de manier waarop in Utrecht de drie kerndoelen van het academisch onderwijs gestalte krijgen: kennis, socialisering en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij wordt gewerkt met 'open science' doelen, die breken met het klassieke onderwijssysteem en groepswork, participatief en transformatief onderwijs voorop stellen. Sari Lindblom zoomde vervolgens uit, en beschreef het hoger onderwijslandschap in Finland, dat een goed werkend complementair systeem heeft. Zij pleit voor een zo breed mogelijke universiteit, opdat onderzoekers over de grenzen van de disciplines heen hun oplossingen voor de problemen van een steeds complexere wereld kunnen bieden.

Het laatste onderwerp neemt de bijdrage van universiteiten aan economische groei in het vizier, met name als het gaat om de technologische en sociale innovaties die we van universiteiten verwachten. Wetenschappelijke doorbraken creëren nieuwe economische en maatschappelijke waarde en helpen dringende maatschappelijke uitdagingen, zoals klimaatverandering, aan te pakken. Hoewel deze waardencreatie multidimensionaal is en verder gaat dan louter commerciële waarde, gaat de meeste beleidsaandacht toch uit naar het potentieel van universiteiten als bron van economische groei. De groei van de 'universitaire sector' zou gepaard moeten gaan met een algemene groei van de economie. Die correlatie ziet een onderzoeker als Ashish Arora (Duke University) echter niet. Zelfs met de innovatiegolf in kunstmatige intelligentie blijft de productiviteitsgroei zwak, vooral in Europa. Betekent dit dat we de bijdrage van universiteiten aan economische groei opnieuw moeten bekijken? Arora schetste in discussie met voormalig Algemeen Beheerder Koenraad Debackere en Jo Bury (VIB) hoe in de naoorlogse periode bedrijven met hun laboratoria meer verantwoordelijkheid droegen voor weten-

schappelijke doorbraken dan universiteiten. Dat gouden tijdperk van het bedrijfslaboratorium eindigde echter in de jaren 1970-1980, precies het moment waarop de universiteitslaboratoria in omvang en impact groeiden. Afhankelijk van de sector moeten we er ons vandaag van bewust zijn dat bedrijfs-onderzoek zoals dat door Tech-giganten gedaan wordt niet kan worden ingehaald door de universiteiten, en het is wellicht onredelijk om dergelijke innovatie van universiteiten te verwachten. We moeten echter via diensten als LRD maken dat de ideeën die nog steeds binnen universiteitslaboratoria ontstaan werkelijk ‘investable ideas’ worden. Want alleen dan zal kapitaal wereldwijd zijn weg vinden naar dergelijke ideeën.

In een tweede bijeenkomst rond dit thema sprak rector Silvia Lenaerts (rector magnificus, Eindhoven University of Technology) over het belang van het innovatief ecosysteem rond een universiteit. Ze ging daarover in gesprek met Dominic De Groote (Innovatieplatformen, KU Leuven) en vicerector onderzoeksbeleid Isabelle Huys. Silvia Lenaerts sprak in haar bijdrage over de goede samenwerking in de regio Brainport Eindhoven tussen de Technische Universiteit, het bedrijfsleven en de (lokale) overheid. Het besef dat de hechtheid van een netwerk en de samenwerking tussen verschillende spelers uiteindelijk gebaseerd is op een netwerk van mensen, die elkaar kennen en weten te vinden, maakt dat de universiteit haar beleid ook sterk afstemt op de onderzoekers zelf. Onderzoekers worden bewust begeleid in hun carrière, zodat ze naast onderwijs en onderzoek ook tijd hebben voor samenwerking binnen en buiten de universiteit. Naast menselijke samenwerking maakt de universiteit ook fysiek zelf deel uit van het netwerk en stelt ze haar faciliteiten deels beschikbaar aan partners in de regio.

Na hun verblijf in Leuven hebben alle zes fellows in een korte tekst hun wens voor de toekomst van een brede universiteit als de KU Leuven op papier gezet. In deze bundel kunt u lezen wat zij Leuven wensen voor de nabije en verre toekomst.

Karen Maex

Helder De Schutter

Koen Lemmens

Reinhilde Veugelers

Jan Eggermont

Bart Pattyn

CONTENT

Inleiding	p. 3
1. Academische vrijheid, de autonomie van de wetenschap en de commercialisering van de academische wereld in tijden van universiteitscrisis	p. 7
<i>Vasiliki Kosta</i>	
2. Vrijheid van meningsuiting binnen de universiteit: de crisis van 'no-platforming'	p. 12
<i>Eric Heinze</i>	
3. Wat is belangrijk voor een brede universiteit als de KU Leuven?	p. 18
<i>Sari Lindblom</i>	
4. De toekomst van het academisch onderwijs: leren voor een veranderende samenleving	p. 20
<i>Manon Kluijtmans</i>	
5. Innovatiebeleidsopties voor universiteiten in een innovatiever Europa	p. 23
<i>Silvia Lenaerts</i>	
6. Wat ik de KU Leuven toewens: een toevluchtsoord voor vrij onderzoek	p. 27
<i>Ashish Arora</i>	
Auteurs	p. 33

1. ACADEMISCHE VRIJHEID, DE AUTONOMIE VAN DE WETENSCHAP EN DE COMMERCIALISERING VAN DE ACADEMISCHE WERELD IN TIJDEN VAN UNIVERSITEITSCRISIS

Vasiliki Kosta, Universiteit Leiden University

Universiteiten staan vandaag de dag voor een aantal cruciale uitdagingen. Sommige daarvan zijn recent ontstaan, andere stellen zich al veel langer. Het beeld verschilt sterk per land en per regio in Europa en de rest van de wereld, en er zijn tal van factoren die hierop van invloed zijn. Voordat we ingaan op het fenomeen van de commercialisering van de academische wereld, is het de moeite waard om kort enkele belangrijke ontwikkelingen¹ te belichten die van invloed zijn op de academische vrijheid (zonder dat we hiermee een uitputtende lijst² of een uitputtend verslag willen geven).

Ten eerste, democratische achteruitgang, de opkomst van illiberale en populistische politiek en politieke polarisatie in Europa en de rest van de wereld. Het zijn deze ontwikkelingen en hun impact op universiteiten en het wetenschappelijke systeem in bredere zin die de afgelopen jaren de aandacht van het grote publiek hebben gevestigd op het onderwerp academische vrijheid. In de EU werd het eerste arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie over academische vrijheid gevelde in 2020, in de zaak *Commissie tegen Hongarije (Lex CEU)*,³ tegen de bredere achtergrond van democratische achteruitgang in Hongarije. Meer recentelijk hebben ongekende aanvallen op universiteiten en academische vrijheid in de VS het mondiale wetenschappelijke systeem op zijn kop gezet.⁴ Het soort uitdagingen voor de academische vrijheid dat in deze contexten ontstaat, ligt voor de hand. Het gaat onder meer om het belemmeren van het functioneren en de autonomie van (liberale) universiteiten

¹ Voor een overzicht en een ontwikkelingsverslag van de uitdagingen, zie P. ALTBACH, 'How universities came to be and why they are in trouble now', *Nature* 645 (2024), pp. 849-851.

² Voor een overzicht van de uitdagingen op het gebied van academische vrijheid in de EU-lidstaten, zie P. MAASSEN, J. JUNGBLUT, D. MARTINSEN, V. ØVREBØ, 'Analysis of the de facto state of academic freedom in the EU – Country Overview' (Academic Freedom Monitor 2024), beschikbaar op: [EPRS STU\(2025\)765775 EN.pdf](#) (laatst bezocht op 13 februari 2026).

³ Zaak C-66/18, *Europese Commissie tegen Hongarije*, EU:C:2020:792. Voor een analyse, zie V. KOSTA en D. PIQANI, 'Where trade and academic freedom meet: *Commission v. Hungary (Lex CEU)*', *Common Market Law Review* 59 (2022), nr. 3, pp. 813-852.

⁴ Zie bijvoorbeeld F. FERNANDEZ en N. HUTCHENS, 'Restrictions on US academic freedom affect science everywhere', *Nature Human Behaviour* 9 (2025), pp. 1303–1304, <https://doi.org/10.1038/s41562-025-02248-9>.

en het onderdrukken van bepaalde stromingen in onderzoek en denken, alsook de verspreiding daarvan, op ideologische gronden, door middel van politieke inmenging op verschillende niveaus en met verschillende middelen, waaronder financiële.

Ten tweede wordt wetenschap, nu het geopolitieke landschap verschuift, steeds meer bekeken 'door de lens van veiligheid',⁵ met als gevolg een toenemende screening van internationale samenwerkingsverbanden en hun financieringsbronnen en een evaluatie van hun potentieel voor dubbel gebruik, of de doorlichting van internationale studenten en onderzoekers.⁶ En hoewel deze maatregelen in bepaalde contexten worden gerechtvaardigd als maatregelen die ook bedoeld zijn om wetenschappelijk onderzoek te beschermen, kan hun restrictieve karakter tegelijkertijd een inbreuk vormen op de academische en wetenschappelijke vrijheid.⁷

Ten derde roepen snelle technologische veranderingen vragen op over hoe de autonomie van de wetenschap in het digitale tijdperk kan worden gewaarborgd,⁸ en snelle ontwikkelingen op het gebied van AI betekenen dat 'de cultuur van lesgeven en leren [en daar zou men 'onderzoekscultuur' aan moeten toevoegen] op manieren zou kunnen veranderen die we nog niet kunnen voorspellen'.⁹ AI wordt gekarakteriseerd als een 'paradoxe kracht binnen de academische wereld'.¹⁰ Enerzijds wordt gezegd dat het 'de efficiëntie, toegankelijkheid en kwaliteit van academische inspanningen aanzienlijk heeft verbeterd',¹¹ inclusief de transformatie van onderzoeksmethodologieën.¹² Anderzijds zijn er veel zorgen. Bijvoorbeeld 'dat AI-gestuurde surveillance de vrijheid van meningsuiting en het academische discours zou kunnen onderdrukken... [of dat] ...de neiging van AI om vooroordelen in stand te houden

⁵ R. RUOHONEN, 'On the Securitization of Science', *Ethics, Medicine and Public Health* 34 (2026) 101237, p. 1.

⁶ J. RUOHONEN, *ibidem*; en R. KUNZ, 'As Open as Necessary?: Research Security, Academic Freedom and the Geopolitics of Science', *Verfassungsblog*, 15 oktober 2025, doi: [10.59704/9650f9342871caa3](https://doi.org/10.59704/9650f9342871caa3), verschenen in V. KOSTA en M. MÜLLER-ELMAU (red.), *Mapping Article 13: Academic and Scientific Freedom under the EU Charter* (Verfassungsblog Symposium), beschikbaar op: <https://verfassungsblog.de/category/debates/academic-freedom-and-the-charter/>

⁷ J. RUOHONEN, *ibidem*; R. KUNZ, *ibidem*.

⁸ Zie R. KUNZ, 'Tackling Threats to Academic Freedom Beyond the State: The Potential of Societal Constitutionalism in Protecting the Autonomy of Science in the Digital Era', *Indiana Journal of Global Legal Studies* 30 (2023), nr. 2, p. 265.

⁹ P. ALTBACH, 'How universities came to be and why they are in trouble now', *Nature* 645 (2024), pp. 849 – 851.

¹⁰ N. JOHNSON, T. L. JOHNSON & D. MCCURDY, 'Artificial Intelligence, Academic Freedom, and the Evolving Debate over Forgery and Truth in the Twenty-First Century', *AAUP Journal of Academic Freedom* 15 (2024), nr. 1, p. 3.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

van invloed zou kunnen zijn op academische besluitvormingsprocessen zoals toelating en financiering¹³; of de 'ethische discussies over plagiaat en de strengheid van academisch werk'¹⁴ die worden gevoerd nu grote taalmodellen steeds geavanceerder worden en 'een grote uitdaging vormen voor de fundamentele principes van academische integriteit'.¹⁵

Deze uitdagingen doen zich op veel plaatsen voor, naast het fenomeen van de gemassificeerde universiteit en de 'commercialisering van de academische wereld'. Massificatie is een oude ontwikkeling en heeft betrekking op de transformatie van de universiteit van een kleine elite-instelling naar een massale uitbreiding met een dramatisch stijgend aantal studenten, vooral na de Tweede Wereldoorlog,¹⁶ samen met de uitbreiding van kostbaar onderzoek. De praktische implicaties van massificatie omvatten structurele en organisatorische uitdagingen voor universiteiten,¹⁷ terwijl overheden worden geconfronteerd met 'zware financiële lasten'¹⁸ om dit uitgebreide model van openbaar hoger onderwijs en onderzoek in stand te houden.¹⁹ Er zijn verschillende keuzes gemaakt met betrekking tot wie de lasten draagt, in een context waarin het systeem ook steeds meer geïnternationaliseerd is geraakt; sommige daarvan zijn onhoudbaar gebleken. De geleidelijke transformatie van universiteiten heeft onder meer een voortdurende, maar de laatste tijd misschien versterkte spanning aan het licht gebracht²⁰ tussen enerzijds het begrip van de universiteit als een plaats van onbaatzuchtig streven naar wetenschap of 'waarheid', samen met het humanistische ideaal van onderwijs, en anderzijds het begrip van de universiteit als een instelling die ten dienste staat van de behoeften van de 'technologisch

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 3.

¹⁶ P. ALTBACH meldt een stijging van 6 miljoen universiteitsinschrijvingen wereldwijd in 1950 tot 265 miljoen in 2023, in IDEM, 'How universities came to be and why they are in trouble now', *Nature* 645 (2024), p. 850.

¹⁷ Het Duitse Constitutionele Hof sprak in de zaak *Hochschul-Urteil* uit 1979, BVerfG 35, 79, van een 'structurele en organisatorische crisis' in Duitsland, in paragraaf 122.

¹⁸ P. ALTBACH, *ibidem*, p. 850.

¹⁹ Met betrekking tot de EU, zie bijvoorbeeld de mededeling van de Commissie van 2022 over een Europese strategie voor universiteiten, op p. 11, beschikbaar op [communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf](#), waarin wordt gewezen op belangrijke tekenen van onderfinanciering; zie ook het EUA-rapport 2025, E.B. PRUVOT, T. ESTERMANN, N. POPKHARONA, 'Financial Stable Universities – State of play and strategies for future resilience', april 2025. Er zij ook op gewezen dat er tussen de EU-lidstaten grote verschillen bestaan op het gebied van financiering, zie P. MAASSEN, J. JUNGBLUT, D. MARTINSEN, V. ØVREBØ, 'Analysis of the de facto state of academic freedom in the EU – Country Overview' (Academic Freedom Monitor 2024), p. II.

²⁰ Deze spanning is al eind jaren zeventig door het Duitse Constitutionele Hof opgemerkt in een van zijn baanbrekende arresten over wetenschappelijke vrijheid ('Wissenschaftsfreiheit'), BVerfG 35, 79, *Hochschul-Urteil*, par. 121.

georganiseerde industriële [nu postindustriële] samenleving',²¹ de 'kennismaatschappij' of, in sommige conceptualiseringen, de 'kenniseconomie'.²²

De 'commercialisering' van de academische wereld is in deze context in de loop der tijd op veel plaatsen ontstaan, zij het in verschillende vormen en mate. In grote lijnen kan deze commercialisering worden geconceptualiseerd als bestaande uit drie elementen:²³ Ten eerste zijn universiteiten actoren op de markt of gedragen zij zich als zodanig, door zelf winstgevendende activiteiten te ontplooiën of door op institutioneel of facultair niveau te concurreren om externe financiering binnen te halen (bijvoorbeeld via externe subsidies).²⁴ Ten tweede zijn universiteiten georganiseerd volgens bedrijfsmanagement-principes of 'New Public Management'.²⁵ Wat in de praktijk wordt ingevoerd, is in wezen 'kostenefficiëntie', het spaarzaam omgaan met middelen en prestatiegerichte budgettering. Dit leidt op zijn beurt tot meer rapportage; paradoxaal genoeg neemt de 'bureaucratie' toe in naam van efficiëntie en de invoering van meetbare (grotendeels kwantitatieve) prestatie-indicatoren. Ten derde houdt commercialisering een functioneel begrip van het academische systeem in. Namelijk dat de universiteit politiek-economische belangen moet dienen²⁶ en de rationaliteit van die andere systemen van de samenleving moet volgen in plaats van haar eigen rationaliteit.²⁷

Commercialisering raakt de kern van wat het betekent om universitair onderwijs te geven en te volgen en om onderzoek te doen, en kan een directe impact hebben op de wetenschap zelf, de autonomie van het wetenschappelijke systeem en zijn leden. Bijvoorbeeld wanneer onderzoeksagenda's voornamelijk worden bepaald door externe financieringsregelingen en niet door de vrije keuzes van de on-

²¹ *Hochschul-Urteil*, *ibidem*, par. 122.

²² Bijvoorbeeld de conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad van Lissabon van 23 en 24 maart 2000, beschikbaar op: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#b

²³ Zie de definitie in mijn onderzoeksvorstel V. KOSTA, 'The EU fundamental right to freedom of the arts and sciences: exploring the limits on the commercialisation of academia' (AFITE, 2020); <https://hdl.handle.net/1887/3656689>. De volgende tekst is, deels ook in zijn bewoordingen, gebaseerd op dit onderzoeksvorstel en op mijn blogpost V. KOSTA, 'The commercialisation challenge to academic freedom: a matter for EU law', beschikbaar op: <https://www.europeanlawblog.eu/pub/the-commercialisation-challenge-to-academic-freedom-a-matter-for-eu-law/release/1>

²⁴ S. SLAUGHTER & L. LESLIE, 'Expanding and Elaborating the Concept of Academic Capitalism', *Organization* 8 (2001), nr. 2, pp. 154 – 161.

²⁵ U. MAGER, 'Die Universität im Zeichen von Ökonomisierung und Internationalisierung', *Veröffentlichungen der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtler* 65, pp. 274-315, op p. 277 e.v.

²⁶ U. MAGER, *ibidem*.

²⁷ D. GRIMM, *Wissenschaftsfreiheit vor neuen Grenzen?* (Göttinger Universitätsrede), Wallstein Verlag, 2006.

derzoekers (wat niet wil zeggen dat externe financieringsregelingen op zich problematisch zijn); wanneer gewijzigde universitaire structuren (meer gecentraliseerd, hiërarchisch enz.) de beginselen van zelfbestuur, collegialiteit en collectieve besluitvorming ondermijnen; of wanneer het definiëren van de rol van de universiteit als dienstverlener voor het economisch beleid het onbaatzuchtig streven naar 'waarheid' of 'wetenschappelijk onderbouwde kennis' belemmert. Commercialisering wordt al sinds ten minste de jaren 2000 in Duitse juridische debatten aangemerkt als een potentiële bedreiging voor de academische (of wetenschappelijke) vrijheid.²⁸ Volgens het Duitse constitutionele denken moet hier niet alleen rekening worden gehouden met mogelijke inbreuken op de academische en wetenschappelijke vrijheid van individuele rechthebbenden naast de institutionele autonomie van de universiteit, maar ook met de 'functionaliteit van de instelling van "vrije wetenschap" als zodanig'.²⁹ Dit debat is ook zeer relevant voor de EU en haar activiteiten, vooral nu er nieuwe initiatieven worden genomen om de Europese Onderzoeksruimte (met een aanstaande ERA-wet) te vernieuwen, die gekoppeld is aan de agenda voor concurrentievermogen.³⁰ Het EU-recht en -beleid moeten voldoen aan de norm van vrijheid van wetenschap die is vastgelegd in artikel 13 van het EU-Handvest, wat een puur functionele visie op wetenschap, d.w.z. een visie die in wezen ten dienste staat van politieke en economische doeleinden, ter discussie kan stellen.³¹

Nu universiteiten onder deze omstandigheden naar de toekomst kijken, is er duidelijk behoefte aan verder interdisciplinair onderzoek. Niet alleen om huidige en potentiële toekomstige uitdagingen en hun onderlinge verbanden in kaart te brengen en te beoordelen, en om na te denken over de theorie van de universiteit van de toekomst, maar ook om de huidige wettelijke normen inzake academische en wetenschappelijke vrijheid (ook in verschillende rechtsstelsels) beter te begrijpen. We dienen hun filosofische rechtvaardiging beter te begrijpen, hoe de wet zich verhoudt tot deze uitdagingen, en hoe academische en wetenschappelijke vrijheid wordt getheoretiseerd of verder kan worden getheoretiseerd als een grondrecht.

²⁸ D. GRIMM, *ibidem*.

²⁹ *Hochschul Urteil*, BVerfG, 35, 79, p. 145, vertaling door V. Kosta. In het origineel: 'die Funktionsfähigkeit der Institution "freie Wissenschaft" als solche'.

³⁰ Zie mededeling van de Commissie, 'Een kompas voor het concurrentievermogen van de EU', COM (2025) 30 final, 29 januari 2025.

³¹ Voor een meer gedetailleerde uitwerking van de EU-dimensie, zie V. KOSTA, *supra* noot 23.

2. VRIJHEID VAN MENINGSUITING BINNEN DE UNIVERSITEIT: DE CRISIS VAN 'NO-PLATFORMING'³²

Eric Heinze, Queen Mary University of London

INLEIDING

In 2019 zou de Britse criminoloog Jo Phoenix een lezing geven met de titel 'Transrechten, gevangenisstraf en het strafrechtelijk systeem', maar het evenement werd afgelast nadat een campusbrede campagne haar als transfobisch bestempelde.³³ In 2024 werd Elie Barnavi, voormalig Israëliisch ambassadeur in Frankrijk en voorstander van een Palestijnse staat, uitgenodigd door de Vrije Universiteit Brussel om over dit onderwerp te spreken. Honderden pro-Palestijnse studenten drongen aan op een boycot van het evenement en bestempelden Israël als een 'fascistische, supremacistische en apartheidsstaat'.³⁴ Het jaar daarop werd het evenement van Francesca Albanese, speciaal rapporteur van de VN voor de bezette Palestijnse gebieden, die was uitgenodigd om te spreken aan de Vrije Universiteit van Berlijn, online gehouden nadat haar was verweten dat sommige van haar anti-Israëliische uitspraken antisemitische stereotypen in de hand werkten.³⁵ Kort daarna werd Florence Bergeaud-Blackler, een prominente criticus van de Moslimbroederschap, uitgenodigd om te spreken aan de Universiteit van

³² De auteur bedankt alle collega's van de Katholieke Universiteit Leuven, waar een aantal van deze ideeën werd gepresenteerd tijdens een reeks evenementen over de toekomst van de universiteit ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de KUL, van 10 tot 20 december 2025. Alle hierin geciteerde weblinks zijn geverifieerd op 20 januari 2026.

³³ 'University of Essex apologises to professor over trans-rights cancellation', *BBC*, 19 mei 2021, <https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-essex-57170095>.

³⁴ Elena Louazon, 'In Brussel verzetten pro-Palestijnse studenten zich tegen een debat met Elie Barnavi', *Le Monde*, 10 mei 2024, https://www.lemonde.fr/international/article/2024/05/10/a-bruxelles-des-etudiants-propalestiniens-s-opposent-a-la-tenue-d-un-debat-avec-elie-banavi_6232498_3210.html; Jean-Pierre Stroobants, 'A Bruxelles, la conférence avec Elie Barnavi s'est tenue, émaillée de quelques incidents', *Le Monde*, 4 juni 2024, https://www.lemonde.fr/international/article/2024/06/04/a-bruxelles-la-conference-avec-elie-barnavi-s-est-tenue-emailee-de-quelques-incidents_6237205_3210.html.

³⁵ Frederik Eikmanns, 'Ein Vortrag der UN-Berichterstatteerin für Palästina wurde erneut verlegt', *taz*, 18 februari 2025, <https://taz.de/UN-Sonderberichterstatteerin-in-Berlin/!6070652/>.

Lille, die het evenement vervolgens annuleerde nadat studentenprotesten haar als 'racistisch' en 'fascistisch' hadden bestempeld.³⁶

VAN PROTEST TOT DWANG: HET VOORBEELD VAN 'NO-PLATFORMING'

Deze controverses roepen vragen op over de rol van universiteiten, de betekenis van academische vrijheid en de legitieme grenzen van institutionele autoriteit.³⁷ Binnen robuuste democratieën blijft het selectief uitsluiten van sprekers op basis van hun standpunten onverenigbaar met academische vrijheid wanneer dit gericht is op wettige meningsuiting.³⁸ Natuurlijk moeten racisten, seksisten, heteronormatieven en andere verspreiders van haatdragende of valse ideeën openlijk worden veroordeeld, maar wanneer medewerkers of studentengroepen dergelijke sprekers uitnodigen op de campus, moeten universiteiten voorkomen dat de ene groep de andere groep dwingt tot zwijgen, ongeacht de legitieme morele motieven waarmee dergelijke campagnes worden gevoerd.³⁹

Universiteiten moeten een duidelijk onderscheid maken tussen *morele veroordeling* en *institutionele censuur*. Toegegeven, universiteiten zijn morele gemeenschappen en medewerkers en studenten mogen bepaalde ideeën terecht als beledigend, schadelijk of volkomen verkeerd bestempelen. Openlijke afwijkende meningen, protesten en kritiek zijn niet alleen toegestaan, maar essentieel voor het academische leven. Wat universiteiten niet mogen tolereren, is de overgang van veroordeling naar dwang door gebruik te maken van institutionele autoriteit om evenementen te annuleren, sprekers uit te nodigen of op andere wijze wettige meningsuiting te onderdrukken vanwege onenigheid met het wereldbeeld van een spreker, hoe weerzinwekkend dat wereldbeeld ook mag zijn.

Hogere onderwijsinstellingen in robuuste democratieën opereren noodzakelijkerwijs onder een sterke veronderstelling ten gunste van de vrijheid van meningsuiting. Universiteiten zijn weliswaar

³⁶ Emma Ferrand, 'L'université de Lille cède devant ces méthodes de terreur', *Figaro*, 27 maart 2025, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/l-universite-de-lille-cede-devant-ces-methodes-de-terreur-la-colere-de-florence-bergeaud-blackler-apres-l-annulation-de-sa-conference-20250226>.

³⁷ Eric HEINZE en Tom HERRENBURG, 'The Case against No-Platforming: Campus Speech and Academic Freedom', in Eric HEINZE, Natalie ALKIVIADOU, Tom HERRENBURG, Sejal PARMAR en Ioanna TOURKOKHORITI, red., *Oxford Handbook on Hate Speech*, 2026.

³⁸ Eric HEINZE, 'Ten arguments for – and against – No-Platforming', *Free Speech Debate*, 1 maart 2016; <https://freespeechdebate.com/en/discuss/ten-arguments-for-and-against-no-platforming/>.

³⁹ Eric HEINZE, 'UC Berkeley, Donald Trump and the muddled ethics of no-platforming', *The Raw Story*, 14 februari 2017; <https://www.rawstory.com/2017/02/uc-berkeley-donald-trump-and-the-muddled-ethics-of-no-platforming/>.

nooit ruimtes geweest waar ongebreidelde vrijheid van meningsuiting heerste, maar ze hebben historisch gezien gefunctioneerd als plaatsen waar controversiële, verontrustende en gevaarlijke ideeën worden onderzocht in plaats van uitgesloten. Daarentegen is een vorm van campagne die nu bekend staat als 'No-Platforming' niet zomaar een andere vorm van kritiek. Deze term wordt gebruikt om pogingen aan te duiden om de dwingende autoriteit van de instelling in te schakelen om meningsuiting helemaal te voorkomen, uiteindelijk ondersteund door disciplinaire mechanismen of campusbeveiliging. Dit onderscheidt het categorisch van vreedzaam protest of tegenspraak. Het opvallende aan de hierboven genoemde incidenten – en er zijn nog veel meer voorbeelden te noemen – was dat ze over het algemeen buiten het curriculum plaatsvonden en alleen vrijwillige deelname vereisten, zonder dat deelnemers werden gedwongen om aanwezig te zijn als voorwaarde voor de beoordeling van een module of voor het voldoen aan een universitaire eis.

No-Platforming neemt verschillende vormen aan. Sommige zijn openlijk, zoals campagnes om geplande lezingen te annuleren of sprekers uit te nodigen. Andere zijn indirect en minder zichtbaar, zoals het weigeren van interne financiering, ondoorzichtige screeningprocedures of het beroep van de administratie op veiligheidsredenen terwijl er geen concrete dreiging bestaat. Dergelijke praktijken leiden vaak tot een klimaat van anticiperende zelfcensuur, met name onder academici die aan het begin of in het midden van hun carrière staan en bang zijn voor reputatieschade of professionele gevolgen. Dit omgevingseffect is even belangrijk als formele annuleringen, omdat het bepalend is voor het soort evenementen dat überhaupt wordt voorgesteld.

DRIE MODELLEN VOOR REGULERING VAN DE VRIJHEID VAN MENINGSUITING OP DE CAMPUS

Om te beoordelen hoe universiteiten reageren op controversiële uitingen, is het de moeite waard om drie basisopties te overwegen.⁴⁰ De eerste optie kan de *legalistische* optie worden genoemd. In dit model moeten de regels voor uitingen op de campus gewoon dezelfde wettelijke normen bevatten die in de samenleving als geheel gelden. Uitingen die buiten de campus wettig zijn, worden op de campus als wettig beschouwd, en uitingen die buiten de campus onwettig zijn, kunnen op de campus worden verboden. Als de normen voor uitingen moeten worden gewijzigd, hoort dat debat thuis in de politieke sfeer, niet in het *ad hoc*-bestuur van de universiteit.

⁴⁰ Eric HEINZE, 'No-platforming and safe spaces: Should universities censor more (or less) speech than the law requires?', *Croatian Political Science Review* 55 (2018), nr. 4, pp. 79-108.

De tweede optie, die *libertarisch* kan worden genoemd, zou meer uitingen op de campus toestaan dan de wet toestaat, zelfs als dat burgerlijke ongehoorzaamheid betekent. Deze optie is grotendeels theoretisch en institutioneel onrealistisch, aangezien bestuurders zelden of nooit bereid zullen zijn om de juridische en reputatierisico's die hiermee gepaard gaan te nemen.

De derde benadering kan *communitaristisch* worden genoemd en wordt impliciet omarmd door No-Platforming-campagnes. Deze benadering streeft ernaar minder uitingen toe te staan dan de wet toestaat, op grond van het feit dat universiteiten gedeelde waarden zoals waardigheid, inclusie en respect belichamen en daarom sprekers moeten uitsluiten wier opvattingen in strijd zijn met die waarden, zelfs als hun uitingen niet in strijd zijn met de bestaande wetgeving. Het probleem met dit communitaristische model is dat het berust op een fictie van institutionele morele eenheid. In de praktijk bestaan universiteiten uit meerdere facties met uiteenlopende ethische en politieke overtuigingen, naast restgroepen die geen duidelijk standpunt innemen.⁴¹

Wanneer bestuurders evenementen annuleren in naam van 'institutionele waarden', geven ze geen uiting aan een neutrale morele consensus, maar kiezen ze de kant van de ene factie tegen de andere. Een beroep op de ethische identiteit van de universiteit verhult dit feit alleen maar. Concepten als inclusie, diversiteit, excellentie of sociale verantwoordelijkheid zijn echter inherent open en betwistbaar. Er kan door tegenstanders in dezelfde controverser beroep op worden gedaan; dat gebeurt regelmatig. In recente campusgeschillen over Israël-Palestina⁴² of genderidentiteit⁴³ beweert elke partij bijvoorbeeld de diepste waarden van de universiteit te verdedigen. Zonder gebruik te maken van dwang kan er uit dit soort ethische impasses geen verenigd campus-'wij' voortkomen.

⁴¹ Eric HEINZE, 'England's new free speech law comes into force – what it means for universities', *The Conversation*, 31 juli 2025; <https://theconversation.com/englands-new-free-speech-law-comes-into-force-what-it-means-for-universities-262080>.

⁴² Eric HEINZE, 'Israël, no-platforming – en waarom er geen “beperkte uitzonderingen” bestaan op de vrijheid van meningsuiting op de campus', *Yahoo.news*, 30 april 2017; <https://uk.news.yahoo.com/israel-no-platforming-why-no-085844618.html>.

⁴³ Eric HEINZE, 'De boete van Sussex onderstreept de dwaasheid van het censureren van tegengestelde argumenten', *Times Higher Ed*, 28 maart 2025; www.timeshighereducation.com/opinion/sussex-fine-underlines-folly-censoring-rival-arguments.

NEUTRALE EN OBJECTIEVE CRITERIA VOOR HET CENSUREREN VAN MENINGSUITINGEN OP DE CAMPUS?

Geconfronteerd met de instabiliteit van ethische rechtvaardigingen, wenden sommige voorstanders van No-Platforming zich tot wat men een 'onderwijs- en onderzoeksmodel' van de academische wereld zou kunnen noemen. Volgens deze visie brengt het doel van universiteiten voor onderwijs en onderzoek noodzakelijkerwijs inhoudsgebonden uitsluiting met zich mee. Aangezien niet alle ideeën aan academische normen voldoen,⁴⁴ is het gerechtvaardigd dat universiteiten ideeën uitsluiten die niet voldoen aan aanvaarde methodologische of epistemologische criteria.⁴⁵

Het is inderdaad waar dat de academische wereld een dergelijke kwaliteitscontrole vooronderstelt,⁴⁶ maar daaruit volgt niet dat ideeën uitsluitend op basis van selectieve standpunten kunnen worden uitgesloten, aangezien academische normen pluralistisch, gefragmenteerd en context gebonden zijn. Wat als een geschikte methodologie geldt, verschilt per discipline en in de loop van de tijd. Bovendien werkt kwaliteitscontrole in de meeste academische contexten via vrijwillige deelname en beoordeling door collega's, en niet via dwangmatige monddoodmaking. Een tijdschrift kan bijvoorbeeld een inzending afwijzen, maar het kan andere tijdschriften niet verhinderen deze te publiceren. Een afdeling kan weigeren een spreker uit te nodigen, maar dat geeft haar niet het recht om een studentenvereniging te verhinderen dit te doen.

Een belangrijk zwak punt van dit 'onderwijs- en onderzoeksmodel' is dat het pragmatische beperkingen verwart met principiële uitsluitingen. Veel van wat uit het curriculum wordt geweerd, heeft meer te maken met tijd- en planningsbeperkingen dan met een inherente ongeschiktheid voor academisch debat. Naarmate de beperkingen versoepelen, breidt het scala aan aanvaardbaar materiaal zich uit. Dit ondermijnt de bewering dat er vaste, neutrale criteria zijn die kunnen worden toegepast om te bepalen welke ideeën op de campus mogen worden gehoord.

Het probleem wordt acuut wanneer de curriculaire normen worden uitgebreid naar extracurriculaire contexten. Debatten, gastcolleges en door studenten georganiseerde evenementen zijn niet gelijk aan

⁴⁴ Neil LEVY, 'No-Platforming and Higher-Order Evidence, or Anti-Anti-No-Platforming', *Journal of the American Philosophical Association* 5 (2019), nr. 4, pp. 487-602.

⁴⁵ Robert M. SIMPSON & Aria SRINIVASAN, 'No-Platforming,' in: J. LACKEY (Ed.), *Academic Freedom*, Oxford: Oxford University Press, 2018, pp. 186 en 195.

⁴⁶ Sarah CONLY, 'Campus Speech Should Not Be Free,' *Journal of Free Speech Law*, 2022, pp. 299-322.

klassikaal onderwijs of *peer-reviewed* onderzoek. Ze zijn niet bepalend voor cijfers, diploma's of wetenschappelijke output. Extra curriculaire evenementen van slechte kwaliteit ondermijnen de academische integriteit niet meer dan een slecht gespeelde voetbalwedstrijd een diploma natuurkunde ondermijnt.

Voorstanders van het 'no-platform'-principe stellen dat het uitnodigen van controversiële sprekers het risico met zich meebrengt dat moreel verwerpelijke standpunten legitimiteit krijgen.⁴⁷ Hoewel universiteiten weliswaar symbolische autoriteit bezitten, is er weinig of geen empirische ondersteuning voor de bewering dat het publiek of de gemeenschap optredens op de campus als een goedkeuring beschouwt. Integendeel, controversiële sprekers trekken vaak kritische aandacht, kritiek en media-aandacht die de nadruk legt op betwisting in plaats van bevestiging. Bovendien hebben pogingen om dergelijke sprekers te onderdrukken ironisch genoeg vaak een averechts effect doordat ze hun zichtbaarheid vergroten (een fenomeen dat vaak wordt omschreven als 'het Streisand-effect').⁴⁸

De werkelijke inzet van No-Platforming is eerder politiek dan methodologisch. Oproepen om sprekers uit te sluiten zijn bijna altijd gericht op politiek omstreden figuren, niet op onschuldige charlatans. Dit suggereert dat geschillen openhartig moeten worden aangepakt als politieke meningsverschillen en niet moeten worden vermomd als toepassingen van zogenaamd neutrale en objectieve academische normen. Voor een universiteit die zich inzet voor intellectuele integriteit, verdient openhartigheid over de aard van het meningsverschil de voorkeur boven procedurele ondoorzichtigheid.

Het alternatief voor No-Platforming? Controle op meningsuiting op de campus moet bestaan uit structurele regulering in plaats van censuur op basis van standpunten.⁴⁹ In plaats van censuur moeten universiteiten zich richten op het creëren van omstandigheden waarin controversiële meningsuitingen openlijk en kritisch kunnen worden onderzocht. Dit omvat transparantie in de organisatie van evenementen, toegankelijkheid voor de bredere campusgemeenschap, formats die vragen en weerleggingen mogelijk maken, en robuuste bescherming voor wettige protesten die de rechten van anderen niet belemmeren. In plaats van zich terug te trekken uit controverses, moeten universiteiten leren

⁴⁷ Robert M. SIMPSON, 'The Relation between Academic Freedom and Free Speech', *Ethics*, 2020, pp. 267-319.

⁴⁸ Sue Curry JANSEN en Brian MARTIN, 'The Streisand Effect and Censorship Backfire', *International Journal of Communication* 9 (2015), pp. 656-671.

⁴⁹ Eric HEINZE, *Hate Speech and Democratic Citizenship*, Oxford: Oxford University Press, 2016, pp. 175-179.

deze democratisch te beheersen om academisch respectabele kritiek en dialoog te genereren. Studenten afschermen van controverses brengt het risico van intellectuele infantilisering met zich mee en ondermijnt juist de capaciteiten die het hoger onderwijs tracht te cultiveren.

AANBEVELINGEN

- Behandel de wettigheid van meningsuiting als de basisnorm voor uitingen op de campus, in plaats van te streven naar het creëren van een universiteit als een ruimte met een alternatieve vrijheid van meningsuiting.
- Bescherm protest, afwijkende meningen en morele veroordelingen, maar verwerp dwang en selectieve uitsluiting op basis van standpunten.
- Vermijd het op censurerende wijze uitbreiden van kwaliteitscontrolenormen voor het curriculum naar extra curriculaire activiteiten.
- Vertrouw op structurele regulering – transparantie, toegankelijkheid en kritische betrokkenheid – in plaats van sprekersverboden.
- Behandel controversiële uitingen als een kwestie van open politieke en ethische onenigheid, niet als een falen van de academische methode.

3. WAT IS BELANGRIJK VOOR EEN BREDE UNIVERSITEIT ZOALS DE KU LEUVEN?

Sari Lindblom, Helsinki University

In de laatste versie van de Finse universiteitswet (2016) wordt de missie van de universiteiten als volgt omschreven:

'De missie van de universiteiten is het bevorderen van onafhankelijk academisch onderzoek en academisch en artistiek onderwijs, het aanbieden van op onderzoek gebaseerd hoger onderwijs en het opleiden van studenten om hun land en de mensheid in het algemeen te dienen. Bij het uitvoeren van hun missie moeten de universiteiten levenslang leren bevorderen, interactie hebben met de omringende samenleving en de sociale impact van universitaire onderzoeksresultaten en artistieke activiteiten bevorderen.

Deze missie geeft naar mijn mening zeer goed de kerntaak van universiteiten weer. Breed opgezette universiteiten, zoals de KU Leuven en de Universiteit van Helsinki, zijn het best in staat om de missie van universiteiten zoals gedefinieerd in de Finse Universiteitenwet te vervullen.

Om hun missie te vervullen om onze landen, de mensheid en zelfs de hele planeet te dienen, moeten universiteiten in staat zijn om onderzoekskennis te gebruiken en toe te passen om ingewikkelde mondiale problemen op te lossen. Geen van de problemen van vandaag en van de toekomst kan worden opgelost binnen één enkele discipline. Het oplossen van mondiale problemen vereist teamwork en samenwerking tussen wetenschappers uit verschillende disciplines.

De afgelopen jaren hebben bezuinigingen van overheden sommige universiteiten ertoe gedwongen prioriteiten te stellen en hun disciplinaire spectrum te verkleinen. Bovendien hebben sommige politici in het huidige politieke klimaat zelfs geëist dat universiteiten middelen verschuiven van 'ongewenste' onderzoeksgebieden naar meer 'geaccepteerde' gebieden. Dit kan universiteiten helaas belemmeren om de samenleving te helpen bij de ontwikkeling en het oplossen van problemen, aangezien het moeilijk of zelfs onmogelijk is om te voorspellen wat de volgende mondiale problemen zullen zijn. Bovendien is het erg moeilijk om proactief te zijn, omdat in de huidige turbulente geopolitieke situatie mondiale crises elkaar overlappen en van verschillende aard zijn. Toekomstige crises kunnen variëren van een energiecrisis tot een pandemie van onbekende oorsprong, van klimaat catastrofes, tot nieuwe gezondheidsproblemen, van toenemend analfabetisme tot een drastische daling van het geboortecijfer, van oorlogen tot conflicten tussen verschillende religies, en van geestelijke gezondheidsproblemen tot werkgerelateerde uitputting in snel veranderende samenlevingen.

Het feit dat het een brede universiteit is, vergroot de mogelijkheden voor interdisciplinaire samenwerking tussen collega's uit verschillende disciplines. Samenwerking kan nieuwe wegen openen om onderzoek in nieuwe richtingen te sturen en onderzoeksmethoden van de ene discipline in nieuwe contexten toe te passen.

Studenten die aan brede universiteiten studeren, profiteren van verschillende mogelijkheden om bijvakken te combineren met hun gekozen hoofdvakken en zo hun eigen academische profiel te creëren. De mogelijkheid om in contact te komen met studenten uit verschillende disciplines verhoogt de kwaliteit van de expertise van studenten, omdat dit bijdraagt aan hun begrip van andere disciplines dan hun eigen discipline. Na hun afstuderen wordt van studenten verwacht dat ze in multidisciplinaire teams werken en in staat zijn om hun eigen disciplinaire kennis uit te leggen aan mensen met een andere disciplinaire achtergrond.

Om de hierboven beschreven redenen is het van cruciaal belang om in een steeds veranderende samenleving zo alomvattend mogelijk te blijven.

4. DE TOEKOMST VAN HET ACADEMISCH ONDERWIJS: LEREN VOOR EEN VERANDERENDE SAMENLEVING

Manon Kluijtmans, Universiteit Utrecht

De samenleving verandert snel en deze verschuivingen stellen nieuwe eisen aan universiteiten. Wereldwijde uitdagingen zoals klimaatverandering, geopolitieke conflicten, gezondheids crises, technologische disruptie en toenemende sociale ongelijkheid veranderen de wereld waarin afgestudeerden terechtkomen. In dit landschap kunnen universiteiten het zich niet langer veroorloven om als afstandelijke, naar binnen gekeerde instellingen te functioneren. Het traditionele beeld van de academische wereld als een ivoren toren is steeds minder verenigbaar met de onderling verbonden en onzekere realiteit waarin studenten moeten leren navigeren. Als universiteiten op verantwoorde wijze aan de samenleving willen bijdragen, moet hun onderwijsmissie net zo ingrijpend veranderen als hun onderzoekspraktijken.

Onderwijs is de krachtigste manier waarop universiteiten de samenleving vormgeven. Hoewel onderzoek de aandacht trekt vanwege zijn innovatie en directe bijdragen aan beleid en praktijk, is het onderwijs dat de diepste en meest blijvende invloed heeft. Afgestudeerden brengen hun kennis, waarden en denkwijzen mee naar alle domeinen van de samenleving. Ze worden de professionals, leiders, burgers en besluitvormers wier oordeel van invloed is op hoe de toekomst eruit zal zien. Als we dit erkennen, begrijpen we dat de vraag wat onderwijs zou moeten zijn onlosmakelijk verbonden is met de vraag wat voor soort samenleving we willen creëren.

De toekomst van academisch onderwijs kan niet worden gereduceerd tot kennisoverdracht. Naast het leggen van een sterke disciplinaire basis moet onderwijs openheid van geest, kritisch denken en het vermogen om over grenzen heen samen te werken en verantwoordelijk te handelen in complexe situaties bevorderen. De universiteit van morgen moet reflectieve, flexibele individuen opleiden die in staat zijn tot een leven lang leren. De werkelijke waarde van hoger onderwijs ligt in het ondersteunen van studenten om te begrijpen wie ze zijn, waar ze voor staan en hoe ze een zinvolle bijdrage kunnen

leveren aan de samenleving. Deze formatieve dimensie van onderwijs – die naast kwalificatie ook subjectivering en socialisatie omvat – is essentieel en vereist dat identiteit, doelgerichtheid en handlingsvermogen samen met disciplinaire kennis worden ontwikkeld.

Om dit te bereiken moet onderwijs steviger verankerd worden in de echte wereld. Sociaal geëngageerde, interdisciplinaire en praktijkgerichte leerervaringen zijn niet langer marginale innovaties; ze zijn de voorwaarden waaronder academisch leren relevant en transformatief wordt. Wanneer studenten samenwerken met gemeenschappen, organisaties of openbare instellingen, leren ze omgaan met ambiguïteit, ze leren onderhandelen over verschillende perspectieven en de maatschappelijke implicaties van hun kennis erkennen. Ze ervaren uit eerste hand hoe academisch denken kan helpen bij het aanpakken van echte problemen en het confronteren van de ethische vragen die onvermijdelijk gepaard gaan met een dergelijke betrokkenheid. Deze ervaringen bereiden hen niet alleen voor op een baan, maar ook op burgerschap en leiderschap in een complexe samenleving.

In deze toekomstvisie breidt ook de rol van docenten zich uit. Lesgeven wordt een daad van intellectueel partnerschap in plaats van eenrichtingsverkeer. Docenten moeten bereid zijn om te verwoorden wat essentieel is in hun vakgebied, ze moeten leren de aannames ervan in twijfel te trekken en studenten te begeleiden bij het opbouwen van nieuwe kennis in plaats van alleen maar bestaande inzichten te reproduceren. Ze worden facilitators van onderzoek, kritische metgezellen en rolmodellen voor reflectieve praktijk. Deze collaboratieve aanpak komt ook de docenten ten goede. Het ontwerpen van zinvolle leerervaringen zet hen ertoe aan om te onderzoeken hoe hun expertise zich verhoudt tot maatschappelijke vraagstukken en hoe hun discipline kan bijdragen aan bredere discussies.

Onderwijs voor de toekomst moet studenten ook voorbereiden op het leven met onzekerheid. Opkomende technologieën, veranderende arbeidsmarkten, sociaal-politieke instabiliteit en mondiale onderlinge afhankelijkheid betekenen dat studenten te maken zullen krijgen met situaties waarvoor geen vaste regels of kant-en-klare antwoorden bestaan. In plaats van studenten tegen onzekerheid te beschermen, moeten universiteiten hun leren hoe ze daarmee om moeten gaan. Een curriculum dat experimenteren aanmoedigt, fouten tolereert en uitnodigt tot intellectuele risico's, helpt bij het ontwikkelen van veerkracht en flexibiliteit. Studenten moeten het vermogen ontwikkelen om te 'ontleeren' en 'opnieuw te leren' naarmate de omstandigheden veranderen. Dit aanpassingsvermogen wordt een bepalend kenmerk van hun academische identiteit.

Nieuwe generaties groeien op onder omstandigheden die sterk verschillen van die van hun docenten, en de verwachtingen van nieuwe generaties, hun sterke punten en kwetsbaarheden weerspiegelen

breder maatschappelijke ontwikkelingen. Universiteiten moeten daarom nauw samenwerken met studenten bij het vormgeven van het onderwijs. Studenten zijn geen passieve ontvangers, maar essentiële partners wier inzichten en ervaringen ervoor zorgen dat het onderwijs op een zinvolle manier inspeelt op de hedendaagse realiteit. Een collaboratieve, co-creatieve aanpak ondersteunt een leer-gemeenschap die zowel ondersteunend als toekomstgericht is.

Al deze dimensies – betrokkenheid, reflectie, aanpassingsvermogen en co-creatie – komen samen in een visie op toekomstig onderwijs dat open, transformatief, empowerend, flexibel en collaboratief is. Maar deze woorden zijn niet louter abstracte idealen. 'Openheid' betekent diversiteit aan perspectieven verwelkomen, drempels voor participatie verlagen en onderwijs verankeren in de samenleving. 'Transformatie' betekent studenten helpen nieuwe manieren te ontwikkelen om naar de wereld en hun plaats daarin te kijken. 'Empowerment' verwijst naar het ondersteunen van eigen verantwoordelijkheid van studenten, naar actief leren en formatieve beoordeling die de groei van studenten begeleidt in plaats van alleen prestaties te certificeren. 'Flexibiliteit' weerspiegelt de behoefte aan gepersonaliseerde leertrajecten en levenslange ontwikkeling. 'Samenwerking' duidt op het creëren van leer-gemeenschappen waarin docenten, studenten, alumni en maatschappelijke partners met en van elkaar leren.

De effecten van onderwijs reiken veel verder dan het afstuderen en beïnvloeden hoe individuen handelen, leiding geven en de gemeenschappen waartoe zij behoren vormgeven. Om deze reden hebben universiteiten de verantwoordelijkheid om onderwijs te ontwerpen dat studenten niet alleen voorbereidt op de uitdagingen van vandaag, maar ook op de onzekerheden van morgen. Een toekomstgerichte universiteit wordt niet gekenmerkt door de hoogte van haar muren, maar door de kracht van haar verbindingen – met de samenleving, met kennis en met de voortdurende ontwikkeling van haar studenten.⁵⁰

⁵⁰ Referenties: P. ASHWIN, *Transforming University Education: A Manifesto*. Bloomsbury (2020); G.J.J. BIESTA, 'Risking Ourselves in Education: Qualification, Socialization, and Subjectification Revisited', *Educational Theory* 70 (2020), nr. 1, pp. 89-104 (<https://doi.org/10.1111/edth.12411>); S. DE KNECHT, M. VAN DER MEER, L. BRINKMAN, M. KLUIJMANS & F. MIEDEMA, *Reshaping the Academic Self: Connecting Education & Open Science*. Zenodo, 2021 <https://doi.org/10.5281/zenodo.5345573>; H. KUMMELING, M. KLUIJMANS, F. MIEDEMA, *The university in transition*. Book Publishers of Trial and Error (2024) <https://doi.org/10.36850/af2b-4024>; M. YOUNG, & J. MULLER, 'On the Powers of Powerful Knowledge'. *Review of Education* 1 (2013), nr. 3, pp. 229–50 <https://doi.org/10.1002/rev3.3017>;

5. INNOVATIEBELEIDSOPTIES VOOR UNIVERSITEITEN IN EEN INNOVATIEVER EUROPA

Silvia Lenaerts, Eindhoven University of Technology

Europese universiteiten nemen een centrale positie in binnen hedendaagse innovatiesystemen. Om deze rol effectief te kunnen vervullen, moeten universiteiten zowel hun interactie met hun omgeving als de interne organisatie van academische loopbanen transformeren. Om hierin te slagen, moeten ze niet alleen systeemgerichte actoren worden in innovatie-ecosystemen met meerdere niveaus, maar ook bewuste keuzes maken op het gebied van focus en excellentie, waarbij ze hun middelen concentreren op gebieden waar ze prestaties van wereldklasse kunnen leveren en behouden.

KERNARGUMENT VOOR INNOVATIEBELEID: GERICHTE DUBBELE TRANSFORMATIE

De universiteiten staan voor een dubbele transformatie. Extern moeten ze zich strategisch positioneren in nationale en regionale innovatiesystemen en effectief aansluiten bij Europese financieringsprogramma's zoals Horizon Europe, de European Innovation Council (EIC) en het European Institute of Innovation and Technology (EIT). Intern moeten ze hun erkennings-, belonings- en loopbaanstructuren hervormen, zodat onderwijs, onderzoek, valorisatie en leiderschap worden behandeld als elkaar versterkende bijdragen in plaats van concurrerende prioriteiten. Binnen deze dubbele transformatie moeten universiteiten een gericht institutioneel profiel formuleren, waarbij ze een beperkt aantal wetenschappelijke en technologische domeinen identificeren waarin ze realistisch gezien internationale excellentie kunnen bereiken, en hun investeringen concentreren op talent, infrastructuur en partnerschappen op die gebieden. Deze combinatie van systeemgerichtheid met een duidelijke focus en excellentie stelt universiteiten in staat om kennis en talent te mobiliseren voor duurzame sociaal-economische ontwikkeling, met name in de context van groene en digitale transitie en debatten over technologische soevereiniteit.

NATIONALE INNOVATIE, POLITIEK EN STRATEGISCHE FOCUS

Innovatieprestaties worden bepaald door weloverwogen politieke keuzes, institutionele regelingen en langetermijninvesteringen in menselijk kapitaal, infrastructuur en industriële capaciteiten, en niet alleen door marktkrachten. Goed presterende innovatiesystemen steunen op complementaire pijlers

zoals onderwijssystemen, onderzoeksorganisaties, industriële structuren, financiële systemen en bestuursmechanismen die gezamenlijk technologisch leiderschap ondersteunen. De autonomie, financiering en stimulansen van universiteiten zijn verankerd in dit nationale innovatiebeleid, wat inhoudt dat institutionele innovatiestrategieën moeten worden ontworpen in samenwerking met ministeries, financieringsinstanties, bedrijven en het maatschappelijk middenveld. Binnen deze politieke economie worden strategische focus en excellentie van cruciaal belang: universiteiten versterken hun positie wanneer ze nationale en regionale prioriteiten afstemmen op duidelijk omschreven domeinen van wetenschappelijke en technologische kracht, en deze gebruiken als ankers voor grote publiek-private coalities en missiegerichte initiatieven.

UNIVERSITEITEN ALS GERICHTE INNOVATIEHUBS

Innovatie-ecosystemen beschouwen innovatie als een gedistribueerd proces waarin universiteiten, bedrijven, overheden en andere actoren samen waarde creëren door middel van onderling afhankelijke activiteiten. Universiteiten dragen bij met fundamenteel onderzoek, geavanceerd onderwijs, ondersteuning van ondernemerschap en probleemgericht werk aan maatschappelijke uitdagingen, terwijl ze wereldwijde wetenschappelijke netwerken verbinden met regionale 'buzz'. Europese universiteiten evolueren van gesloten kenniscentra naar open innovatiehubs die kennisstromen over organisatorische grenzen heen beheren en onderzoek afstemmen op bedrijfsmodellen en maatschappelijke missies. Bij open innovatie ligt de nadruk op universiteiten als hubs die sterke interne onderzoekscapaciteiten combineren met actieve in- en uitstroom van kennis, waardoor co-creatie tussen bedrijven, overheden en maatschappelijke belanghebbenden wordt georkestreerd. Strategische focus versterkt deze rol: ecosystemen zoals *Brainport* laten zien hoe een technologiegerichte universiteit, door zich te concentreren op hightechsystemen, materialen, energie, gezondheid en geavanceerde productie, een regionaal model kan verankeren dat uitstekend mono-, multi- en interdisciplinair onderzoek nauw koppelt aan industriële sterke punten.

ONDERNEMERSINFRASTRUCTUUR EN UITMUNTENDE NICHES

Speciale ondernemerschapscentra laten zien hoe universiteiten op grote schaal ondersteuning voor de oprichting van technologie-intensieve bedrijven kunnen institutionaliseren. *UnternehmerTUM* aan de Technische Universiteit München illustreert dit door jaarlijks meer dan 70 nieuwe technologiebedrijven te ondersteunen via geïntegreerde programma's die ideevorming, ontwikkeling van bedrijfsmodellen, prototyping, incubatie, acceleratie en toegang tot durfkapitaal omvatten. Dergelijke centra

werken het beste wanneer ze zijn ingebed in duidelijk gekozen domeinen van excellentie, waar de onderzoekssterktes van de universiteit, het ondernemerschapsonderwijs en de regionale industrie-profielen elkaar versterken. In deze niches kunnen universiteiten een unieke combinatie van talent, infrastructuur en netwerken bieden, waardoor hun internationale reputatie en hun aantrekkelijkheid als partners in Europese en mondiale innovatieprojecten worden versterkt.

EUROPESE FINANCIERING EN STRATEGISCH GEDREVEN PARTICIPATIE

De Europese onderzoeks- en innovatiestructuur voor 2021-2027, die is gebaseerd op Horizon Europe en wordt aangevuld met het European Defence Fund, het Digital Europe Programme en sectorale partnerschappen, biedt een veelzijdige maar gefragmenteerde kans. Instrumenten in het hele continuüm van onderzoek, innovatie en ondernemerschap, waaronder de European Innovation Council en het European Institute of Innovation and Technology, ondersteunen projecten op gebieden als klimaat, gezondheid en digitale technologieën. Om hiervan te kunnen profiteren, hebben universiteiten professionele capaciteiten nodig op het gebied van voorstelontwikkeling, projectbeheer, het opbouwen van allianties en portefeuillebeheer, zodat de Europese projecten hun gerichte institutionele strategie versterken. Strategisch gedreven deelname betekent dat programma's en partnerschappen worden geselecteerd die bestaande of beoogde excellentiegebieden versterken, in plaats van de inspanningen over te veel domeinen te verspreiden. Deze aanpak versterkt de wetenschappelijke excellentie, de sociaaleconomische waardecreatie, de talentontwikkeling en de regionale valorisatie, terwijl het profiel van de universiteit als leidende actor op specifieke doelgebieden wordt geconsolideerd.

CARRIÈRES, BEOORDELING EN EXCELLENTIE

Traditionele academische carrièremodellen belonen publicatiegericht onderzoek en klassikaal onderwijs, terwijl betrokkenheid bij innovatie-ecosystemen, ondernemerschap, beleidswerk en institutioneel leiderschap ondergewaardeerd worden. Deze beperkte focus zorgt voor een discrepantie tussen de strategische innovatieambities van universiteiten en de prikkels die individuele academici ervaren, waardoor deelname aan open innovatie en ecosysteemrollen wordt beperkt. Hervormingsbewegingen zoals CoARA (Coalition for Advancing Research Assessment) bevorderen een bredere opvatting van academische verdiensten, waarbij de nadruk ligt op kwalitatieve *peer review*, erkenning van diverse bijdragen en een kleinere afhankelijkheid van tijdschriftstatistieken en *rankings*. Nieuwe loopbaankaders integreren onderzoek, onderwijs, valorisatie en leiderschap, waardoor gedifferentieerde

profielen mogelijk zijn voor teamleden en loopbaanfasen, ondersteund door hulpmiddelen zoals narratieve cv's en gestructureerde factsheets. Voor gerichte excellentie moeten carrière- en beoordelingssystemen expliciet waarde hechten aan bijdragen die de sterke punten op prioritaire gebieden verdiepen – zoals het leiden van baanbrekend onderzoek, het bouwen van topfaciliteiten of het coördineren van grote samenwerkingsprojecten – en tegelijkertijd rolverdelingen erkennen die deze gebieden verbinden met het bedrijfsleven, het beleid en de samenleving.

BESTUUR, VRIJHEID EN BRUGFUNCTIES

Hervormingen moeten de academische vrijheid en institutionele autonomie respecteren, terwijl de verantwoordingsplicht wordt verduidelijkt en innovatiegericht bestuur wordt ondersteund. Onderzoek naar academische vrijheid in Europa benadrukt de noodzaak van wettelijke en institutionele waarborgen die universiteiten in staat stellen maatschappelijke betrokkenheid en externe partnerschappen na te streven zonder afbreuk te doen aan de kernwaarden van de academische wereld. Tegelijkertijd onderstreept het werk rond professionele identiteit en 'dubbele professionals' het belang van bemiddelende rollen die de academische wereld en praktijkgemeenschappen met elkaar verbinden. Universiteiten kunnen hun betrokkenheid bij innovatie vergroten door deze brugfuncties te ondersteunen met behulp van op maat gemaakte loopbaantrajecten, professionele ontwikkeling en erkenning, met name op de gebieden waarop de universiteit zich toelegt en waar dergelijke tussenpersonen de grootste impact kunnen hebben.

INNOVATIEBELEIDSRICHTINGEN VOOR GERICHTE, SYSTEEMGERICHTE UNIVERSITEITEN

Uit de integratie van het perspectief van innovatiebeleid, ecosysteemdenken, Europese financiering, loopbaanhervorming en de noodzaak van focus en excellentie vloeien verschillende beleidsrichtingen voort.

- Institutionele visie en focus – Universiteiten moeten een duidelijke visie ontwikkelen die excellentie in wetenschap en techniek koppelt aan sociaaleconomische waardecreatie, talentontwikkeling en strategische partnerschappen op regionaal, nationaal en Europees niveau, en tegelijkertijd domeinen identificeren en prioriteren waarin ze echt tot de wereldtop willen behoren.
- Intern bestuur en stimulansen – Erkenning- en beloningssystemen moeten waarde hechten aan diverse rollen in onderwijs, onderzoek, valorisatie, leiderschap en het overbruggen van

ecosystemen, met waardering voor bijdragen die de gerichte excellentiegebieden van de universiteit versterken.

- Ecosysteemcoördinatie rond sterke punten – Universiteiten moeten fungeren als coördinatoren binnen regionale innovatie-ecosystemen, waarbij ze hun belangrijkste expertisegebieden gebruiken als uitgangspunt voor het samenbrengen van partners, het afstemmen van onderzoeksagenda's op gezamenlijke missies en het creëren van trajecten van fundamenteel onderzoek via commercialisering naar maatschappelijke implementatie.
- Investeren in talent en infrastructuur – Aanhoudende investeringen in menselijk kapitaal, onderzoeksinfrastructuur, ondersteuning van ondernemerschap en open innovatieruimtes moeten worden afgestemd op gerichte strategische keuzes, waarbij kritische massa en onderscheidende capaciteiten op geselecteerde gebieden worden opgebouwd.
- Coördinatie op meerdere niveaus – Effectief innovatiebeleid vereist coördinatie tussen overheidsniveaus, sectoren en instellingen; universiteiten hebben baat bij het afstemmen van nationaal innovatiebeleid, regionale ecosysteemstrategieën, Europese financiering en interne hervormingen op hun gekozen expertisegebieden en systeemgerichte rollen.

Kortom, Europese universiteiten moeten tegelijkertijd *multi-level* innovatiesystemen sturen en vormgeven, loopbanen en beoordelingen hervormen en duidelijke strategische keuzes maken over waar ze zich op willen richten en waarin ze willen uitblinken. Instellingen die open innovatiestrategieën, gerichte excellentie en hervormde academische loopbanen op elkaar afstemmen, kunnen functioneren als strategische, systeemgerichte actoren die wetenschappelijke kennis bevorderen en tegelijkertijd een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke en economische uitdagingen in Europa.

6. WAT IK DE KU LEUVEN TOEWENS: EEN TOEVLUCHTSCOORD VOOR VRIJ ONDERZOEK

Ashish Arora, Duke University

Nu de KU Leuven haar 600-jarig bestaan viert, bevinden we ons in een uitdagende situatie. Haar wereldwijde reputatie is uitstekend; haar onderzoek is van wereldklasse. De universiteit heeft met succes studenten en onderzoekers uit de hele wereld aangetrokken en haar wetenschappers behoren tot de

meest succesvolle als het gaat om het binnenhalen van externe onderzoeksfinanciering. Toch heeft dit voorbeeldige trackrecord de KU Leuven niet beschermd tegen de toenemende druk waarmee universiteiten overal ter wereld nu te maken hebben. De uitdagingen voor de autonomie van universiteiten nemen toe, vaak gepaard aan een roep om een grotere 'relevantie', en deze oproepen trekken universiteiten tegelijkertijd – en soms tegenstrijdig – in meerdere richtingen.

De vraag die dit project van het Leuven Institute for Advanced Study stelt – of de kernfuncties van de universiteit nog steeds gewaarborgd zijn wanneer de academische vrijheid wordt beperkt door overheden of heersende moraal – is dan ook niet hypothetisch. Ze beschrijft onze huidige situatie.

Mijn wens voor de toekomst van het onderzoek aan de KU Leuven is gebaseerd op voorzichtig optimisme in plaats van onrealistisch idealisme. Ik hoop dat de KU Leuven een centrum van onderzoeks-excellentie zal blijven – een toevluchtsoord voor vrij onderzoek – in een tijd waarin veel universiteiten steeds meer worden aangetrokken door smallere, meer bekrompen belangen.

Met vrij onderzoek bedoel ik onderzoek dat niet voortijdig wordt beperkt door disciplinaire grenzen, kortetermijn-prestatie maatstaven of eng omschreven toepassingen. Het is onderzoek dat wordt geleid door wetenschappelijke nauwkeurigheid en professioneel oordeel, waardoor vragen gedurende een passende periode volledig kunnen worden uitgediept.

In die zin moet de KU Leuven een plek blijven waar, zoals Rabindranath Tagore zo treffend schreef, 'onvermoeibaar streven zijn armen uitstrekt naar perfectie'. Om dit te bereiken is niet alleen de verdediging van institutionele autonomie nodig, maar moeten ook legitieme verwachtingen die de samenleving van haar universiteiten heeft serieus genomen worden.

AUTONOMIE, NUT EN INTELLECTUELE DIVERSITEIT

Interdisciplinair onderzoek is doorgaans succesvol wanneer het een gemeenschappelijk doel nastreeft. In dat opzicht is interdisciplinariteit onvermijdelijk utilitair: het biedt een antwoord op problemen die niet adequaat kunnen worden aangepakt en vanuit één enkele disciplinaire traditie. Maar utilitarisme, mits goed begrepen, hoeft niet in tegenspraak te zijn met academische autonomie of intellectuele vrijheid.

Intellectuele diversiteit, in combinatie met vrij onderzoek en de opleiding van de volgende generatie onderzoekers, is de manier waarop universitair onderzoek duurzame maatschappelijke waarde creëert. Een onderzoekstelsel dat alleen voorspelbare resultaten, gestandaardiseerde meetcriteria of

onmiddellijke toepasbaarheid vooropstelt, ondermijnt uiteindelijk zijn eigen doelstellingen. Academische vrijheid is daarom geen luxe of toegeeflijkheid, maar een noodzakelijke voorwaarde voor het behoud van de diversiteit aan perspectieven en benaderingen waarvan zinvolle innovatie afhankelijk is.

De uitdaging – en de kans – voor de KU Leuven is om een onderzoekscultuur te creëren waarin nut en autonomie niet als concurrerende eisen worden beschouwd, maar als elkaar versterkende principes. Om naast het opleiden van toekomstige burgers en werknemers ook nuttig te zijn voor de samenleving, moeten universiteiten de vrijheid krijgen om te onderzoeken, te bevragen en zich uit te breiden in hun zoektocht naar de waarheid. Intellectuele diversiteit is essentieel voor deze taak, en om die diversiteit in stand te houden is op haar beurt een aanzienlijke mate van universitaire autonomie vereist. Eenvoudig gezegd: universiteiten dienen de samenleving niet het beste wanneer ze strak worden gestuurd in de richting van vooraf bepaalde resultaten, maar wanneer ze de vrijheid behouden om meerdere, soms concurrerende, intellectuele wegen te bewandelen.

STRUCTURELE INTERDISCIPLINARITEIT

De KU Leuven beschikt al over onderzoekstoeven van wereldklasse. Deze variëren van het Leuven Brain Institute, het Leuven Cancer Institute (LKI), SIM² en Leuven.AI tot haar nauwe banden met IMEC (Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum) en VIB (Vlaams Instituut voor Biotechnologie). Deze laatste twee opereren op het raakvlak tussen universitair onderzoek en de industrie, en worden vaak omschreven als externe 'innovatiemotoren'. Hoewel deze benadering buitengewoon succesvol is geweest als het gaat om wereldwijde reputatie en valorisatie, weerspiegelt ze ook een beperkte opvatting van hoe kennis binnen de universiteit circuleert.

Toch bieden deze instituten meer dan alleen technologische excellentie. Ze bieden de mogelijkheid om echt transformatief, geïntegreerd wetenschappelijk onderzoek te verankeren in de hele KU Leuven. Men kan zich een nabije toekomst voorstellen waarin economen, managementwetenschappers, juristen, sociologen en filosofen structureel zijn ingebed in deeptech-omgevingen zoals IMEC en VIB – waar ze bijdragen aan hun missies en tegelijkertijd van dichtbij leren hoe wetenschappelijke, technologische, economische en sociale systemen op elkaar inwerken.

Door een dergelijke verankering zou de KU Leuven niet alleen een wereldleider kunnen worden op het gebied van technologische innovatie, maar ook op het gebied van de wetenschap van innovatie

zelf: de studie van spin-off-ecologieën, bestuursregimes, mondiale waardeketens en strategische afhankelijkheden zoals die zich voordoen, in plaats van als retrospectieve casestudy's. Dit soort structurele interdisciplinariteit gaat verder dan symbolische samenwerking. Het creëert de institutionele voorwaarden waarin vrij onderzoek kan floreren zonder dat dit ten koste gaat van de nauwkeurigheid of relevantie.

POLITIEKE DRUK EN DE ROL VAN DE UNIVERSITEIT

Universiteiten worden tegenwoordig door overheden steeds meer gezien als hulpinstrumenten voor het industrie- en innovatiebeleid, vooral nu staten een evenwicht zoeken tussen economische welvaart en toenemende bezorgdheid over soevereiniteit en veiligheid. Daartoe hebben beleidsmakers prestatiegerichte financieringsmechanismen, gerichte industriële onderzoeksfondsen en missiegerichte projecten ingezet. Deze instrumenten zijn op zich niet schadelijk, mits ze het comparatieve voordeel van universiteiten respecteren.

Universiteiten presteren het beste wanneer ze intellectuele capaciteit opbouwen op langetermijn in plaats van eng gedefinieerde oplossingen te leveren. Er zijn natuurlijk belangrijke uitzonderingen. In overeenstemming met hun monastieke oorsprong doen universiteiten fundamenteel biomedisch onderzoek, vertalen ze dat naar therapieën, verzorgen ze patiënten en leiden ze medische professionals op. Maar in alle disciplines ligt hun onderscheidende bijdrage in het creëren van nieuwe kennis en het opleiden van toekomstige onderzoekers en professionals. Overmatige sturing die vrij onderzoek beperkt, dreigt zowel de wetenschappelijke missie van de universiteit als haar bredere maatschappelijke bijdrage te ondermijnen.

Een verwante druk ontstaat onder de vlag van 'kennisveiligheid'. Recente mandaten vragen universiteiten in toenemende mate om op te treden als geopolitieke poortwachters, die internationale samenwerkingsverbanden en onderzoekers kritisch beoordelen op basis van nationale of strategische risico's. Hoewel veiligheidsbelangen niet kunnen worden genegeerd, is het mijn wens dat de KU Leuven een open haven blijft voor wereldwijd wetenschappelijk onderzoek. Zelfs als andere universiteiten zich gedwongen zien zich terug te trekken, kan de KU Leuven – gesteund door nationale en regionale overheden – zich positioneren als een toevluchtsoord voor internationaal open onderzoek van wereldklasse.

CONCURRENTIE

Concurrentie tussen universiteiten kan gezond zijn. Instellingen concurreren om onderzoeksfinanciering, getalenteerde studenten en uitmuntende docenten en onderzoekers. Maar concurrentie kan ook ontaarden in een *race tot he bottom*, tenzij institutionele leiders de langetermijnvisie – en de vastberadenheid – hebben om zich daartegen te verzetten. De groeiende tendens om onderzoeksfinanciering te koppelen aan kwantificeerbare maatstaven voor wetenschappelijke impact heeft sterke prikkels gecreëerd voor onderzoekers om de voorkeur te geven aan veiligere, meer incrementele projecten boven werk waarvan het belang pas na verloop van tijd duidelijk wordt.

Ik hoop dat de KU Leuven standvastig blijft tegenover deze druk – of op zijn minst de institutionele moed heeft om nieuwsgierigheid te beschermen: afzonderlijke financieringsblokken die expliciet zijn vrijgesteld van impactmaatstaven op korte termijn. Dergelijke schilden zijn niet bedoeld om onverantwoordelijkheid aan te moedigen. Ze zijn bedoeld om de voorwaarden voor vrij onderzoek te behouden, waarbij wetenschappelijke waarde kan rijpen door voortdurend onderzoek en kritisch debat. Door dit te doen, geloof ik dat de KU Leuven kan zegevieren over concurrenten die bezwijken onder de kortetermijndruk.

LIAS ALS INSTITUTIONEEL TEGENGIF

In dit opzicht moet het Leuven Institute for Advanced Study niet als een uitzondering worden gezien, maar als een model. LIAS behoudt drie voorwaarden die steeds zeldzamer worden, maar essentieel zijn voor het bevorderen van kennis:

- *Tijd*, omdat zinvolle ideeën vaak een tijdsduur vereisen die geen enkele evaluatiecyclus kan bieden.
- *Debat*, omdat intellectuele legitimiteit voortkomt uit een voortdurende confrontatie tussen verschillende manieren van kennisverwerving.
- *Bescherming*, omdat academische vrijheid ruimtes vereist waarin heersende moraal, politieke agenda's en impactvereisten tijdelijk buiten beschouwing worden gelaten.

CONCLUSIE: EEN ENGAGEMENT VOOR VRIJ ONDERZOEK EN INTELLECTUELE DIVERSITEIT

Mijn ultieme wens voor de KU Leuven is dat zij haar 600-jarig bestaan niet alleen beschouwt als een viering van prestaties uit het verleden, maar ook als een hernieuwde toewijding om een toevluchts-

oord te zijn waar onderzoek de intellectuele ruimte krijgt om te rijpen en zich over verschillende disciplines te verspreiden. In een tijdperk dat steeds meer wordt gekenmerkt door gestandaardiseerde evaluatie en instrumentele noties van relevantie, moet de universiteit een plek blijven waar vragen volledig kunnen worden onderzocht voordat hun waarde wordt beoordeeld.

AUTEURS

ASHISH ARORA is Senior Associate Dean voor Strategie en Rex D. Adams Professor in Bedrijfskunde aan de Fuqua School of Business van Duke University.

ERIC HEINZE is hoogleraar recht en geesteswetenschappen aan de Queen Mary University of London.

MANON KLUJTMANS is decaan van het University College Utrecht en hoogleraar aan het Universitair Medisch Centrum Utrecht, waar zij de leerstoel 'Onderwijs om wetenschap en beroepspraktijk te verbinden' bekleedt. Voorheen was zij vicerector Onderwijs, voorzitter van het onderzoeksgebied Hoger Onderwijs en wetenschappelijk directeur en oprichter van het Centre for Academic Teaching & Learning.

VASILIKI KOSTA is universitair hoofddocent aan het Europa Instituut - Leiden Law School, Universiteit Leiden. Ze is hoofdonderzoeker en projectleider van het onderzoeksproject 'Het EU-grondrecht op "vrijheid van kunst en wetenschap": onderzoek naar de grenzen van de commercialisering van de academische wereld' (gefinancierd door een Vidi-beurs van de Nederlandse Onderzoeksraad NWO).

SILVIA LENAERTS is rector magnificus van de Technische Universiteit Eindhoven.

SARI LINDBLOM is rector van de Universiteit van Helsinki.